

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VII.

25 Ianuarie 1918.

Nr. 2.

SUMARUL:

REDACTIA: † Mitropolitul Victor.

Dr. NICOLAE BRÎNZĂU: In cauza presei noastre bisericești (Scri-
soare pâr. Dr. Alexandru Rusu).

P. GREGORIE D. NEDA: Credința mucenicului. — O pagină din
psihologia eroilor crucii: Sf. Apolloniu. — (II. Articol final).

IOAN GEORGESCU: Temeiurile mișcării noastre (Necesitatea critice).

INSEMĂRI: Motivarea proiectului de autonomie și biserica noastră
(Dr. Alexandru Rusu).

CRONICĂ: La moartea mitropolitului nostru (ar.). Alte două confe-
rențe episcopoești (ar.). Mișcarea din capitlul mitropolitn (r.)

CĂRȚI ȘI REVISTE: A. Melin, Cărțile răsboiului: 1. Plugul Dom-
nului; 2. Din Răsboiu Viersuri și cântece (ig.).

TELEFON.

Nagyszé

Bla j.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 63-18.

Nou Abonament.

Incheiându-se anul VI (1916|17) al revistei, cu 1 Ianuarie 1918 deschidem nou abonament pe lângă următoarele prețuri:

Pe anul întreg 20 cor.

Pe jum. an 10 cor.

Scumpetea enormă a hârtiei, care de altfel abia se mai găsește și urcarea neînchipuită a prețului de imprimare ne-au silit și pe noi să venim cu această ridicare a abonamentului revistei, fără de care existența ei nu putea fi prelungită. Cu prețurile de abonament fixate acum sperăm însă, să putem da cititorilor noștri revista iarăș de două ori pe lună, ridicând și ținând mereu la suprafață toate chestiunile cari în ceva formă privesc viața noastră bisericească.

Astăzi, mai mult ca oricând, avem lipsă neapărată de o presă bisericească la înălțimea cerințelor vremii și de aceea ne place să credem, că abonenții noștri nu vor părăsi, din cauza abonamentului urcat, șirurile aceloră, cari înțeleg să sprijinească cu obolul lor o mișcare atât de importantă.

Redacția și Administrația
„Cultura Creștină“.

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 20. Pe 1/2 an: cor. 10. În străin.: cor. 24. Numărul: 1 coroană</p>	<p>REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină» Balássfalva.</p>
---	--	---

† Mitropolitul Victor.

Blajul a primit o nouă lovitură: Mitropolitul Ro-
mânilor uniți, astăzi nu mai este.

Arhiereul Victor, bunul nostru Părinte, doarme
acum liniștit în cimiterul parohial, iar pe porțile caste-
lului său sunt puse pecetea mari ale stăpânirii.

Ceasul morții l-a răpus când, deși îl prevedeam
din distanță, totuș nu ni-l puteam închipui atât de
aproape, ne îngroziam de o astfel de închipuire, l-a
dus dintre noi tocmai când mai mult aveam lipsă să
rămână aici, când biserica noastră se cutremură și
numai la gândul unei sedisvacanțe:

Dumnezeu însă a voit altcum, iar noi plecăm cu
smărenie fruntea în țărână și-i adorăm voința.

Mitropolitul nostru s'a dus departe, într'o lume
mai bună, ar fi voit pare să fugă de noroiul, în care
se cufundă lumea noastră, să scape de scârba ce-
o simția în fața nouelor atacuri, cari îi amenințau
biserica.

Dr. Victor Mihályi de Apșa aparține deja istoriei.

Și va fi tocmai istoricul nepărtinitor, care va fixa în vreme conturile, între cari a pulzat viața și activitatea acestui om, mintea și inima acestui cucernic arhieru.

Nu ne înșelăm însă crezând, că el fără multă osteneală va afla un loc potrivit pentru Mitropolitul nostru în galeria celor mari ai neamului românesc. Vieța lui neprihănită, caracterul său neatins, firea sa neșovăitoare în fața marilor primejdii, cari neliniștiau luntrețea bisericii sale și mai pe sus de toate credința aceea vie, credința aceea apostolică, pururea trează, pururea strălucind, credința de Arhieru, vor stabili definitiv un pedestal de marmoră albă în panteonul românesc pentru figura Mitropolitului Victor.

Noi cei de azi poate suntem și prea aproape de el, prea îl privim de lângă noi, decât să-i putem aprecia calitățile, să-i putem cumpăni vrednicia, să-i pricepem pe deplin gândirea. Atât însă suntem în stare să spunem și să spunem fără teamă de a fi vreodată desmințiți, că Victor Mihályi a fost un creștin în cea mai curată concepție a cuvântului și a fost un român în cea mai nobilă afirmare a acestui ideal. Creștin întreg, care nu a știut să falsifice numele acesta sub nici o condiție, sub nici un pretext; român deplin, simțind românește, lucrând și suferind cum știu să sufere și să lucreze adevărații arhierii români.

Nu și-a pulverizat niciodată personalitatea, ca să fie el cărare, peste care să treacă, cei cari uneltiau împotriva bisericii sale și a neamului său. Ba în privința aceasta a fost atât de sever, atât de intransigent, încât se feriă să ceară dela cei mari până și lucruri, pe cari cu o conștiință liniștită putea să le pretindă; se temeă ca nu cumva prin aceasta să fie obligat la contraservicii, cari să-i clatine principiile, ori barem să le întunece lucrarea.

Cast și nevinovat ca un copil a trecut prin cei 77 de ani ai săi cum trece un înger fără trup neatîngând par'că pământul ce-l calcă, necunoscând lutul, pe care se sprijinește piciorul. Curat la vorbă cum fecioarele sunt curate, modest în privire, cumpătat în toate și extraordinar de rigid în direcția aceasta, a fost o făclie aprinsă totdeauna, despre care nu a cutezat nimeni să susțină, că s'ar fi stâns vreodată și de care nu îndrăsnea nimeni să se apropie decât cu sfiala, cu care te apropii de icoanele sfinților.

Ca un adevărat preot al lui Hristos iubiă biserica și-i păziă așezămintele cu atâta devotament și cu o așa îndârjire încât, ducând până la extrem, până la scrupul menținerea vechilor ei forme, nu de puține ori priviă cu toată neîncrederea la orice fel de înnoire, la orice nuanță de schimbare, ce nu cadra cu vederile sale. A voit să păstreze tot ce i-s'a încredințat, până și litera canoanelor și scurtîimea nemișcată a rubricilor tipiconale și culoarea răsăriteană roșie a hainelor de îngropăciune. Dacă uneori a greșit, a făcut-o crezând, că astfel se cade să fie.

Sărmanul Mitropolit. A avut mult să sufere, a avut multe să îndure, multe să înghită dela cei de sus și poate și dela cei de jos. Nu tuturor le eră simpatică figura aceasta de om, de om frumos, care nu cercă însă simpatia nimenui și păreă, că nu se bucură dacă o are. Nu toți aprobau modul său de a privi lumea, felul său de a rezolvî lucrurile: toate el singur, stînd la masa de scris de dimineța până seara, dela 8 dimineța până seara la 6, în toate zilele anilor și în toți anii vieții, fără întrerupere, fără odihnă, fără pauză. De ce să treacă tot prin mâna mitropolitului cele 13—14 mii de acte consistoriale la an și încă de trei ori fiecare act, cetind toate scrisorile, cari sosiau, prezidînd ședințele, în cari se desbăteau, corectînd con-

ceptele de răspuns și subscriindu-le, când le dădea drumul în lume? De ce? Această întrebare șoptită la urechia lui îl făcea câteodată să sufere, nu-l făcea însă să se schimbe.

Marile lui dureri erau însă provocate de furia valurilor din afară, cari amenințau cu innec luntrea în care el mânuiă lopata. Erau talazurile mari, urite, spumoase, erau izbirile violente de stânci, de piscuri ieșite din mare, printre cari plutia cu anevoie și fără voie i-se părea, că pierde siguranța cârmei și încrederea în izbândă...

Dumnezeu însă permite răul, dar nu lasă fără mângâiere pe cel ce se luptă cu el. Așa și Mitropolitul Victor în mijlocul atâtor nenorociri, cari au trecut în cei 43 de ani de arhierie peste dânsul, a putut înregistra totuș reale succese, evidente pășiri înainte în biserica sa. Aproape toate lucrurile minunate, cari astăzi apropie mai mult biserica noastră de cărarea pe care este chemată să meargă, s'au împlinit sub păstoria sa. Reuniunile de misiuni, reuniunile mariane, spiritul mai pronunțat creștinesc al nostru al preoților, purificarea aerului prin seminare, apropierea mai deasă a multor credincioși de sfintele taine, lupta inițiată împotriva alcoolismului, idea orfelinatului nostru, îngrijirea emigraților din America, toate aceste svâcniri de viață nouă își înseamnă începutul pe timpul cărmuirii sale. Ele, credem, îi vor fi fost de multeori prilej de mângâiere și motiv de încurajare.

Lăsământul său, care în definitiv pare a se urca la 700.000 (șapte sute mii) coroane va fi și el un motiv, pentru care biserica și cultura românească va ține mai mult la adormitul Arhieru, scriindu-i numele în șirul marilor mecenati ai săi.

S'a stâns un om. Un om mare s'a stâns între noi.

Clopotele catedralei mitropolitelor noștri au plâns din nou un Arhiereu, au jelit patru zile un Mitropolit al Românilor uniți.

Toată suflarea românească a simțit o zguduire puternică judecând vitrejia vremilor, în cari o cărje arhierască a rămas fără stăpân, în cari Blajul și-a pierdut conducătorul și biserica unită pe marele său păstor.

Deie Dumnezeu, ca văduvia mitropoliei noastre să nu fie prognostic de moarte ci solitoare de viață, de o nouă viață, dacă nu altcum, cel puțin pentru rugăciunile și vredniciile adurmitului și din mila lui Dumnezeu.

REDACTIA.

In cauza presei noastre bisericești.

— Scrisoare părintelui Dr. Alexandru Rusu. —

Scumpul meu frate,

Cu plăcere am citit articolul din Nr. 18—20 a. tr.: „Presa noastră bisericească“. Adevărat: un capitol din problemele de viață ale bisericii noastre. Tu știi, că în seria „La problemele bisericii române unite“, a fost contemplat și de mine un articol special pe tema aceasta și dacă ajungând la sfârșitul anului, a trebuit să terminăm seria, dă-mi voie, ca pe aceasta, cale să spun ce am de zis la acest obiect! Voiu cercă să fiu scurt.

Când vorbim de presa noastră bisericească, am trecut peste chestia *importanței* aceleia. Nu mai ilustrăm, ce putere mare e presa, cum a ajuns aceasta să fie a șeasa mare putere; ce interese mari ale bisericii sunt legate de ea, încât cu tot dreptul se zice, că sf. Pavel de ar trăi azi, ar fi gazetar...; peste toate acestea am trecut și constatăm simplaminte (cu vorbele tale): importanța ei ni-se pare atât de mare, încât *față de ea nu dăm întâietate nici unei alte probleme!*

Dar prin aceasta am recunoscut și aceea, că problema presei la noi e cât se poate de *nerezolvită*, neglijată. E dureros a vedea aceasta la o biserică cu trecut cultural, ca al bisericii noastre, prin care a răsărit soarele Românilor; la o biserică

cu atâția oameni crescuți în Apus și cvalificați europenește; durere, dar ce să faci? Peste asta iarăș trecem.

Să vedem soluțiile.

„Cea mai norocoasă soluție a chestiunii, socotim realizarea ideii plăsmuite în palatul episcopesc din Oradea-mare în forma societății „sf. Unire”. Statutele ei sunt lucrate demult, așa, că numai să voim, idea se poate întrupa fără nici o amănare”. Șirele acestea ale tale exprimă o convingere atât de naturală, încât oricine va trebui să le subscrie; le subscriu și eu, cu anumită rezervă. O reuniune literară poate servi spre îndrumarea unei acțiuni, poate să o sprijinească, dar încă nu face presa. O „sfântă Unire” poate să aibă capital, cu ajutorul căruia să hotărăască editarea unei gazete populare, a unui ziar, unor reviste, broșuri și biblioteci, poate să aibă redactori bine salarizați (asta o vizează unii!), cari domnește să-și provadă oficiul; poate eventual să conteze și la sprijinul preoțimii întru răspândirea editurilor sale: dar cu toate acestea vom fi departe de a-și fi ajuns *biserica* scopul. Cine ne garantează, că editurile acelea vor fi la înălțime redactate și nu vor ajunge la soarta celorlalte publicații „oficioase”. Cine ne garantează apoi răspândirea, în măsura cuvenită? Aceea nu atârnă dela recomandările oficioase și dela aprecierile academice.

1. Prima chestie, ce se impune, e aceea a răspândirii sau *colportajului*. În vara trecută vorbeam cu pâr. Biró, iezuitul din Pesta, care foaia sa „A Sziv” a dus-o la un tiraj ne mai pomenit la catolicii din țară. „Poftim, zice, am avut până acum Asociația de presă (de soc. „Sf. Stefan”, care de o jumătate de veac există la ei, nici n'a pomenit), am avut atâtea foi, reviste și totuș n'am avut *presă*. Presa acum se face! Și mi-a repetat lucrurile, cari chiar atunci se tipăreau în articolul „Kath. sajtópraxis” din „Egyházi Közlöny” (din 25 Maiu 1917):

„Un om mare a zis odată, că plănuirea e mormântul faptelor. ...Să grijim, ca să nu ajungă o atare greșală și în tratarea chestiei presei catolice. Oameni mari cu idei și planuri mari au deșteptat conștiința catolică adormită, i-au deschis ochii și au ținut înaintea ei Goliatul îngrozitor, presa. Pe urma planurilor mari s'au născut fapte distinse, în 20-25 ani presa catolică arată rezultate într'adevăr vrednice de recunoștință. Acum din nou mari idei și planuri au ieșit din capetele bărbaților conducători, arătând cu deget eroid cătră presa catolică de mare putere! Cașicând aș vedea grandiosul plan de războiu al lui Hindenburg sau Conrad înaintea mea, aș auzi sfaturile lor cu statul major, cașicând ar durdul în urechile mele puternicul lor glas, care împărțește porunci vitejilor ofițeri: așa sunt eu acum, când au trecut diferitele adunări de presă catolică.

Pentru un moment rog răbdare! Cu omajul și onoarea cuvenită chiar sfinților rog pe fiecare Moise și Ilie al presei de pe înălțimile însuflețirii și inspirației făuritoare de planuri de războiu și prea umilit li rog, să privească cu mine acest pământ cu praf, frontul și tranșeele presei. Of, Hindenburg și Conrad, ce ai face cu planurile, cu statul major al tău, cu ofițerii tăi, dacă n'ai avea infanterie învățată, cu chemarea Aici, aici e unul dintre cele mai mari năcazuri ale chestiei noastre de presă! Și despre asta? Da, despre asta puține idei, planuri am auzit..."

Așa e: chestia presei nu se rezolvă de sus, cu punerea în aplicație a unor statute, cu redactori bine salariați, cu recomandări prin circulare...; nu, chestia, ca scop al bisericii, se rezolvă jos, în ultima fază, când și cum ajunge în mâinile cetitorilor.

„Peatra, care nu au socotit-o ziditorii, aceasta s'a făcut în capul unghiului“: toți, câți s'au ocupat până acum și la noi de chestia presei, sau mulțumit cu atâta, cum să-și vadă scopul lor ajuns: editarea, scoaterea publicațiilor; nu s'au ocupat și de aceea cum să-și ajungă presa în sine (și biserica) scopul prin răspândirea ei în cercuri cât mai largi!

Deci, iubite frate, fiind lucrul principal colportajul, la acesta puțin impoartă organizație oficioasă, a la „sf. Unire“; trebuie și aici organizație, dar cu totul de altă natură, pe alte baze, despre care vom mai putea vorbi deosebit!

2. La chestia producției foarte însemnat rol poate avea o societate literară, care și altfel își are însemnătatea sa socială-culturală de nespusă valoare; dar încă nu înseamnă totul, cum vom vedea mai la vale. Acum să vedem numai, de ce nu s'ar înfăptui aceasta? Ideea e așa de veche, încât nu poate zice nime, că încă nu e coaptă. Cei mai mulți o datează dela conferința din Orade, ținută la 1910; dar Dr. Aug. Bunea în lucrarea sa „Discursuri, autonomie“ șcl. apărut la 1903, zice: „este timp îndelungat, decând s'a pornit acțiunea pentru înființarea unei societăți literare provinciale, dar lucrul n'a ajuns nici până la aprobarea statutelor“ (p. 486). Azi știm, că statutele sunt de mult aprobate și cauza neființării e războiul. Ei bine, în 1914 se putea vorbi așa: nu facem nimic, până după războiu. Dar cu încetul moratoarele au încetat; ba ici, ba colo s'a trezit lumea, că sfârșitul războiului e atât de îndepărtat, încât afacerile nu mai sufăr amânare. Mai ales acelea, cari sunt în legătură cu necesitățile războiului. O atare afacere e chiar literatura religioasă! Sub decursul războiului s'au făcut alte lucruri, și mai mari. Se face acum votul universal și au-

tonomia catolică, s'a făcut la rom.-cat. „Academia sf. Stefan“, s'a făcut chiar acum o societate literară protestantă: de ce nu s'ar putea face și la noi ceva? Chiar ca chestie economică: nici odată n'au avut credincioșii noștri bani ca acum și cu cât mai mult ar jertfi ei, cu atât mai puțin ar fi avizată societatea la sprijinul Preasfințiților arhieriei!

Deci părerea mea, iubite frate, e, să cerem *a se lua la revizie* sentința de atunci, când se credea, că războiul va ținea cel mult 4—5 luni, și să vedem, da dacă totuș se va face ceva. Mai ales acum, când absolute n'ar strică, să vadă lumea, că există și biserica noastră, chemată la viață de sine stătătoare!

3. Dar și până atunci, resp. dacă nu se face încă plănuita organizație provincială, ce ar fi de făcut?

Tu iubite frate, înainte de toate combați idea, de a se face o grupare de jos, prin care să se abandoneze gruparea plănuită de sus, adecă oficios. Intrucât e vorba de o grupare contra oficialității, ai tot dreptul: e de condamnat. Intrucât însă e vorba de o grupare spontană, de jos, aceea nu numai nu ar fi de condamnat, ci ar fi chiar de dorit, și numai asta ar oferi unele cadre, cari cu timpul să fie ușor susceptibile în cadrele organizației mari!

Căci *grupările, cari există azi și a căror susținere o dorești tu, orice, numai naturale și sănătoase nu se pot numi!* Grupările acestea sunt pur personale și nu sunt de loc legate de centre. Singura excepție e „Unirea“. Mult a fost Blajul fără „Cultura Creștină“ și ar fi poate și astăzi dacă nu erau oamenii din jurul ei; nici Prislopul n'ar fi scos „Cuvântul Adevărului“ fără oamenii, cari l-au început; iar că singura foaie populară creștină de azi a noastră se scoate dintr'un loc, unde nici tipografie, nici alți oameni nu sunt, ca în palmă: asta, tu ai spus-o, iarăș se atribuie unei împrejurări pur personale. Ce să zicem de scoaterea cărțicelor, de diferitele noastre *biblioteci*?!

Inceputul lor se datează din 1914 încoace. Ne mai scoțindu-se cele vechi (dela Blaj și Cluj), în anul prim al războiului ne-am trezit la cruda realitate, că pentru nutriră spirituală a credincioșilor noștri nu este altă hrană, decât „epistoliile“ bune de legat la grumazul cănelui (cf. articolul dlui Lupeanu din „Cultura Creștină“ 1914)! La aceea a venit apelul din „Cuvântul Adevărului“, hotărîrea noastră, de a scoate ceva și binevoitorul ajutor dela Orade! Cu acestea, pe cum tu ai

scris în „Cultura“, s'a trecut dela vorbe la fapte! Desvoltându-se apoi „Calea Vieții“ în formă de revistă și apoi de foaie săptămânală, a rămas, ca elaborarea temelor singuratice să se facă în forma unor broșuri. Și s'au născut diferitele biblioteci! Noi am scos „Cărțile poporului“; Iuliu Pop a început „Biblioteca bunului creștin“, din care a dat un număr, apoi a trecut la „Biblioteca populară“ a revistei „Cuvântul Adevărului“, în care a scos iarăș 2 numeri. Fratele Alexandru Lupeanu a stat la Cluj pe lângă biblioteca „Bunavestire“, care cu 1 nr. s'a terminat și acum scoate „Cărțile războiului“, care dorim să nu țină mai mult, ca războiul! (Trebuiau adecă începute demult). În fine Lugojul, care a aprobat până acum 3 biblioteci populare, ne surprinde cu una nouă: „Biblioteca creștină“, din care a apărut un număr de păr. Al. Ciura și nu știm, cine va face al 20-lea!

Ei bine, ce-i asta! Asta orice poate fi, numai acțiune conștientă și sistematică a oamenilor unei biserici, nu se poate numi! Și dacă tu ești de părerea, că până la înfăptuirea „sf. Uniri“ să rămână grupările actuale cu aceea deosebire, că să se facă grupări similare (să se scoate deci gazete și cărți) și la Orade și la Gherla (aici scoate dl Deac, apoi Anca), — eu, să mă ierți, iubite frate, sunt de altă părere! Înainte de toate *neg*, că *contemplata organizație ar sistă naturalmente aceasta stare*. Grupări afară de aceea, nu va fi nime în drept să le oprească, nici nu s'a făcut la nici o nație; ba e foarte probabil, că vor fi atari grupări și pe viitor, căci vor fi totdeauna oameni, a căror ambiție sau sete materială nu o va putea îndestula societatea „oficioasă“. *Altceva trebuie aici schimbat: mentalitatea oamenilor*. Să fie în noi mai mult dor de înțelegere, mai multă unire, mai multă obiectivitate; atunci, cu sau fără „sf. Unire“, va fi numai aceea, ce e de lipsă și vor încetă grupările fără rost!

Cu privire la gazete sunt de părerea următoare.

a) Prima foaie a noastră, „Unirea“, să se renască. Mult auzim vorba asta, dar pușini se gândesc la aceea, cum trebuie să fie renașterea. Aici e dătător de ton scopul: ca foaia să pătrundă *cât mai larg*. La aceasta se recere: să n'aibă caracter preoțesc, să apară cu material potrivit, totdeauna la timp! Ca foaie bis. politică apare mai mult un organ al preoșimii, oficioasa ori semioficioasa arhidiecezei! Oficioasa arhidiecezei sunt circularele; organe ale preoșimii sunt revistele de spe-

cialitate; „Unirea“ să aibă scris pe ea „foaie politică-națională“, care de sine înțeles apără, unde trebuie, interesele bisericii noastre! Cu un redactor, care numai de foaie să stee, cu ceilalți împreună-redactori într-adevăr chemați spre aceasta, ca inimă și inteligență, apărând și punându-se pe postă totdeauna la timp, e imposibil să nu cucerească azi o foaie, cum au cucerit celelalte: „Drapelul“, „Foaia pop. român“, „Foaie (azi Gazeta) Poporului“, „Calea Vieții“! Tare rău econom trebuie să fie acela, care în acest timp de războiu nu s'a pus în picioare; așa și o foaie, dacă nu a avut să se lupte cu greutatea specială (cum sunt ale începutului). numai șieș să-și atribuie, dacă nu a dat înainte. Eu știu, câți îmi scriu: ce foaie este la Blaj, cât costă? (Chiar și „Cuvântul Adevărului“ îl cere națial).

Deci „Unirea“ să fie: foaie politică-națională, scoasă în Blaj, în toată privința *la timp!* La aceasta se cere însă, să aibă colaboratori și corespondenți buni și din toate părțile, să aibă apoi legătură telefonică cu Pesta sau barem cu Clujul, în toată ziua, când apare!

Așa are înțeles, să se scoată, altfel ba! Slabă mângâiere e aceea, ce o au unii dintre bătrânii noștri, bucurându-se numai că văd ceva venit din Blaj, fără să caute mai deaproape îndestulește conceptul „Blaj“, ori ba?

b) Pentru preoți, foaie de specialitate, să fie iarăș numai una. „Cultura Creștină“ și „Cuvântul Adevărului“ să se contopească! Ca să le cuprindă, unele lucruri din „Cultura Creștină“, de interes mai general, să se lase revistei culturale-literare, care se plănuește mai la vale! Ca să fie numai o revistă de specialitate preotească, o cere împrejurarea, că mai multe nu poate comanda acelaș preot și așa împărțindu-se abonenții, ambele vegetează; căci un preot trebuie să-și mai țină și alte foi și reviste! Bine înțeles, aceasta revistă să se redacteze în Blaj, adunând în redacție bărbații de specialitate de pretutindenea!

c) O foaie populară creștină e una dintre cele mai elementare recerințe! La acest obiect eu fiind interesat, nu pot spune multe. Atâta poate, că mi-am dat toată silința să rezolv chestia cât se poate de real! Avut-am parte, har Domnului, de sprijinul multora, cărora deosebit le volu mulțumii încă; văzut-am și indiferență, criticism; e vorba, că bine-rău, cum s'a putut (acest putut se referese nu numai la mine, ci la toate împrejurările locale și temporale), am dus o foaie la cea mai

mare desvoltare, ce a avut una dela noi și am grupat în jurul ei o cunună de oameni, cari de bună seamă fi asigură capacitatea de viață. Dacă orice organizație ar dori o altă aranjare a acestei afaceri, eu sunt cel dintăiu cu care se va putea sta de vorbă! După starea de azi foala poporală s'ar edă deci în dieceza Lugojului.

d) Pentru o *revistă literară științifică*, de care încă ar fi mare lipsă, mai potrivit ar fi Oradea—Beiușul, ca oameni și ca loc. Pe cât știm, idea aceasta nici nu e nouă, numai începutul să-l vedem odată.

e) Dieceza Gherlei cu Năsăudul ar putea edă eventual o *foaie pentru tinerimea școlară*, la care am concurge altfel toți din toate părțile.

f) Mănăstirea Prislopului e chemată să dea o *revistă și cărți aschetice* poporului nostru!

Așa cu gazetele.

Iar ce privește *broșurile*, aici, frate, am mai puține de zis! Dintre diferitele întreprinderi, relevate mai la deal, se va întări și va rămânea aceea, care e mai capabilă de viață. Ar fi bine însă, ca în viitor să înceteze acele mișcări de concurență, cari înființează biblioteci pentru 2—3 numeri, căci n'au nici un rost și pentru inițiatorii lor poate fi mai neplăcut!

Iar cu privire la noi, una aș vrea să te întreb, iubite frate: ce înțelegi sub aceea „să nu se *comercializeze* Comloșul prea tare și totuș să câștige colaboratori tot mai buni atât pentru gazetă, cât și pentru bibliotecă“! Ce înțelegi sub *comercializare*? Aceea, că am căutat mijloacele cele mai practice de existență? Aceea, că n'am neglijat colportajul? După părerea mea, *comercialism* e, când Anca și Birăuț și diecezana din Arad și altele edau epistolii, visuri și vând biblie anglicană și orice! *Comercialism* poate fi, când se înființează biblioteci, cu nr. 1 de bunul nostru Ciura (așa „*Carte pentru toți*“ în Pesta, „*Sămănătorul*“ în Arad și cea din Lugoj), sau când scriitori de ai noștri colaborează la gazete sau biblioteci neunite; dar noi cu ce am putut greși în privința *comercialismului*, nu o știu! Nici tu nu cred, să fii intenționat a aduce o învinuire în ceva sens grav, ci ai voit poate numai să azeși, că n'ai motiv de a ne lăudă prea tare, nu cumva să ne încredem.

Cu acestea, iubite frate, am și terminat!

Am promis, că voi fi scurt și poate m'am întins peste așteptare. Aș fi foarte bucuros, dacă prin cele spuse aici, aș

fi contribuit încâtva la rezolvirea chestiei, ce ne preocupă. Și mai bucuros aș fi, împreună cu toți cei de sama noastră, dacă s'ar termina cu vorbele și s'ar începe faptele, căci, cum zicea Iezuitul acela: „planurile multe sunt mormântul faptelor“ — sau Românul, și mai clar: vorbă multă sărăcie goală!*)

Al tău iubitor frate în Hristos

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

Credința mucenicului.

— O pagină din psihologia eroilor crucii: sf. Apolloniu. —

(II. Articol final.)

Unul dintre sclavii sf. Apolloniu l-a pârît că-i creștin și acum stă în fața judecății să-și dea seama de ii adevărat ori ba, ceea ce înseamnă: să aleagă între viață și moarte. Nobilul fu al Romei¹⁾ e în clar cu situația, dar e în clar și cu ce are să facă și să zică în situația dată.

„Apollo, creștin ești?“ sună întrebarea rece, cumpănită a lui Tigidius Perennius²⁾.

Și tot așa, calm și cumpănit, răspunde și cel întreat:

„Da, Is creștin!“ (1—2).

Sublime cuvinte, sublime clipite! Se poate oare să rămână cineva nemișcat când are norocul să vadă eroul în

*) Dupăcum apare din această scrisoare deschisă, autorul ei, deși pare a desaproba părerea noastră referitoare la grupările de presă deosebite, în realitate — dupăce însuș are nu mai puțin decât 6 grupări —, nu diferă de ea decât numai în fixarea lor mai concretă și o anumită modificare a lor. Acelaș lucru se poate spune și referitor la chestiunea „Sf. Uniri“, întrucât scriitorul acestor șire nicidecum nu s'a încălzit și nu se va încălzi de „Sf. Unire“ în sensul unei monopolizări oficiale a tot ce se chiamă presă bisericească, închipuindu-și-o totdeauna numai ca o centrală îndrumătoare a singuraticelor grupări; cam în felul cum ar fi o centrală a reuniunilor mariane față de singuraticile reuniuni autonome. Și ca să ating și chestiunea „comercializării“, am înțeles sub acest cuvânt pur și simplu aparatul — exagerat și credem neadmisibil —, cu care s'a făcut „reclama“ grupării dela Comloș. Necesitatea reclamei o admitem anume și noi, dar am crezut că trebuie desavuată orice reclamă, care prea miroasă a „comercializare“. *Dr. Alexandru Rusu.*

¹⁾ Hilgenfeld și Prințul Maximilian de Saxonia susțin că mucenicul adevărat a fost senator în Roma.

²⁾ Praefectus praetorio între anii 180—185. În acest interval suferă martiriul sf. nostru. Cf. Rauchen o. c. p. 15.

toată splendoarea sa și încă așa din deaproape, într'o făptură asemenea și ei?

Perennius e omul legii: e rece; Perennius e sceptic: e nepăsător; Perennius e roman: e mândru, nu-i impune orice, — dar acuzatul ce-i stă înaintea îi impune. Îl respectează. Respectul se preface în simpatie caldă, carea îi șoptește: Păcat după un așa om! ¹⁾.

Păcat că și Perennius — ca atâția alții de altmintelea, — n'a avut tăria sufletească de-a cerceta mai deaproape și de-a se pune și el în slujba Adevărului ce i-a lucit învitat în persoana și prin rostul sf. Apolloniu. Decât că, durere, se repetă și aici cântecul trist al celor mulți și slabi: Video meliora...

Mucenicul însă nu se ține de paraliziei sufletești „mici de suflet, mari patimi“; pentru el Adevărul nu-i scăpărarea fulgerului ce-ți străluce o clipită, ca după aceea să te lase în întunec și mai mare, fără e stâlpul de foc al Israelului călător prin pustie spre țara dorită a Hanaanului. Spre aceasta își ațintește neconținut privirea; la lumina acestuia își face calea grea și plină de primejdii. Și asta cu atât mai vărtos, cu cât el e creștin, iar creștinilor însuși Soarele dreptății, Adevărul întrupat le luminează cărările, le uscă sudorile.

Ar fi prin urmare nu numai groșală dureroasă fără de-a dreptul o ticăloșie din partea sa dacă și-ar închide ochii și ar lua-o pe poteci lăturalnice, ferite de soare. „Cel ce se abate dela poruncile drepte și bune și minunate ale lui Dumnezeu, acela e un lăpădat de lege, un nemernic și un om într'adevăr fără Dumnezeu“ (*ἀθεός*), zice cu îndreptățită asprime sf. Apolloniu. (4). Cum se și unește idea unui atare uitat de sine cu idea Dreptului în înțelesul Scripturii, cu idealul spre care trebuie să se silească toți câți în Hristos fiind botezați, întru Hristos li-se cade să fie și îmbrăcați; — cu idealul ce miciodată nu l-a pierdut mucenicul din ochi? Așa de adânc i-a intrat în inimă, așa de neșters i-s'a întipărit în suflet icoana scumpă și rară a Omului drept, visat de Horațiu, văzut, zurgăvit de sf. Apolloniu în cuvinte mai puțin elegante ca ale celui de mai înainte, dar — adaugem îndată — întruchipat într'un fel ce întrece închipuirea de-o mulțime de urmași ai

¹⁾ Perennius în tot decursul acțiunii sale judiciare se poartă neobișnuit de afabil și respectuos cu mucenicul. Cf. 3. 7. 10. 11. 13. 31. 35. 43. 45,

lui Hristos, dintre cari face parte și cel ce ne-a lăsat descrierea frumoasă, fidelă a creștinului drept.

lăt-o: „Cel ce se abate dela toată nedreptatea și idololatria și cugetele stricate (!) și fuge de tirănia păcatelor, și nici că se apropie de ea, — acela e drept!“ (4).

Să ne oprim acum puțin și să ne gândim la ceea ce se cuprinde în cuvintele de mai sus, apoi să ne întrebăm inima: ce zice ea? — Nu se cade oare să ne proșternem cu smerenie, în fața Unuia născut Fiul al lui Dumnezeu, darul căruia la așa înălțime de gândire și simțire știe să ridice pe bietul muritor slab în sine și plecat dela venirea sa pe lume spre rău? Apropiati-vă către Domnul și vă luminați! sfătuește prorocul pe fiii lui Israil.¹⁾ Apropiati-vă de Mântuitorul și vă înălțați, trebuie să se strige azi creștinilor, — vă înălțați în sferele senine ale unei vieți noi, curate, atât de curate, încât nici suflarea a ceea ce nu-i nepătat nu poate s'o rabde:

Jurământul drept așa-i că nu-i păcat? „Et iurabis ... in veritate et in iudicio et in iustitia“ se zice la profetul Ieremia²⁾. Și sf. Apolloniu totuși se înfioară la cugetul lui.

Oare de ce? Să fie doară la mijloc ceva afectare, prefăcătorie, exaltare religioasă, bigotism, ori ce?

Nici una. Pricina fi cu totul alta. Ne-o spune el însuși. Auziți și vă mirați de-o fineță sufletească extraordinară ca aceasta. „Urit lucru este creștinului a jură — zice dânsul, — pentru că din minciună vine neîncrederea și întors: pentru neîncredere e jurământul“. (6).

Îl înțelegeți acum?

Unii cred că da, și alții cred că ba. Frații de sentimente, qui eodem Spiritu Dei aguntur, o să-l înțeleagă și admire. Pentru ceilalți însă pururea o să fie o carte închisă cu șapte peceți. „Animalis autem homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei“³⁾. Cu gândul la aceștia putem susține că despre unuflieștecarea sfânt că ne'nțeles rămâne gândul ce-i străbate cânturile... Căoi vieța sfinților e un cântec, cel mai mareț cântec al înțelepciunii, dreptății și iubirii ne'jarmurite a Ziditorului, izvorit din inimi calde, inimi curate, liniștite, fericite.⁴⁾

¹⁾ Ps. 33, 6.

²⁾ Ier. 4, 2.

³⁾ 1. Cor. 2, 14.

⁴⁾ Cf. Dr. Paul v. Keppler: Mehr Freude. Freiburg im Br. 1916.

Sophocle într'un moment de norocoasă inspirație exclamă cu uimire: Multe minuni sunt pe lume, dar ca omul nu-i nici una! Și drept are! Noi astăzi însă cu și mai multă dreptate putem să spunem sus și tare, că mari și minunate sunt toate lucrurile Domnului, dar ca Omul mare în adevăratul înțeles al cuvântului: ca sfântul nu-i nici care. Acesta e pe-o formă de neasămuit ori unde îl întâlnim, ori când și între orișice împrejurări ale vieții.

Pilda o avem înaintea ochilor.

Ce grandioasă și superioară e figura sf. Apolloniu, care se înalță sfidătoare, senină, zimbitoare, (8), din val-vârtejul și haosul lumii ce-l încunjură și încearcă să-l tragă la sine.¹⁾

Nebună încercare! Cași cum ochiul creștinului n'ar fi destul de ager să vadă uriciunea ascunsă sub hainele sclipitoare și pustiul ce rânjește din zimbetele înșelătoare; cași cum inima mucenicului n'ar fi îndestul de tare și de nobilă ca să respingă ofertul ce i-se face din partea lumii.

Înc'odată: nebună încercare! „... Minorem me non faciam, Perennius, neque inter rudera me abiciam“ (16), răspunde rezolut, cu sfântă indignare nobilul ostaș al lui Hristos. Și cum nu s'ar indignă când vede că omului „icoanei spirituale și raționale, făcute de providența divină ca să domnească pe pământ“ (8) i-se fac astfel de oferte dejositoare, nerușinate? El cel puțin așa știe și așa ține. Că apoi alții altcum cred și altcum fac — treaba lor. Ii compătimentește și-l doare rătăcirea lor, dar îi lasă în bună pace, deoarece știe că unora ca acestora prin aceea că le vorbești nu le folosești mai mult ca soarele orbilor. (32). Din partea lui deci lumea poate fi liniștită; nu-i simte nevoia, nu-i caută prietinia. Clara pacta, — boni amici.

Adecă ar fi să fie așa; dar nu va fi. Înțelepciunea veșnică ne învață că urită e celui fărădelege calea cea dreaptă²⁾ și asta trebuie s'o simtă toți cari cu bunăvoință voesc să trăească întru Isus. Cestia se lapadă ușor de lume, dar nu se lapadă lumea de ei. Odată respinsă, încearcă din nou să-i

¹⁾ În ce privește starea religioasă de pe atunci cf. 16 - 22, unde aflăm descrierea plastică a înfiorătoarei rătăcirii greco-romano-egiptene într'ale credinței. — Cei care se istorisesc acolo, nu se poate să nu ne întrebăm cu groază: până unde am fi evoluat oare pe terenul religios de nu venită între noi Hristos Domnul?

²⁾ Pilde 29, 28.

atragă în apele sale, ori cel puțin să le împiedece sborul. Mijloace li stau la îndemână destule. Începe cu linsușirea, probează cu asprimea, continuă cu bagatelizarea, batjocorirea idealelor celui luat la ochi și-și sfârșește povestea cu preamărirea alor sale. Machinația e cunoscută și — durere! — e știut că prea de multe ori succede.

Valde aberrasti! îl lămurește sentențios pe sf. Apolloniu „cynicus quidam philosophus“ (33), cu gravitatea celui convins că spus cel din urmă cuvânt al înțelepciunii. Vezi bine că „rătăcesc rău“ cei ce o rup cu lumea pentru ca să se alature lui Hristos și partea părăsită își ține de netrecută datorință să „lumineze“ pe bietul „rătăcit“ ce greșală neiertată săvârșește când se bagă în robia unei ideologii învechite mesigure și câtă pagubă pentru el că se lipsește de atâtea foloase ce le-ar avea din legăturile cu societatea, cu lumea, îndeosebi cu „lumea mare“ ¹⁾.

Și tot așa și iar așa îi cântă și-i cântă omului cu milă de silă, până ce îl zăpăcește, — dacă poate. Căci nu izbutește totdeauna. Sunt și oameni de aceia, cari nu se lasă îmbătați de suetul vorbelor, cum e și mucenicul nostru. El nu-i retor, nici sofist, fără e o minte limpede, sănătoasă, realistă, stăpână pe sine și sigură în ceea ce susține și spune.

¹⁾ Halal de ele foloase! — Povestează-le și aprecieze-le un bărbat de seamă, dar neatins de »molima« clericalismului. »Cât despre relațiunile, cu lumea mare«, studentul, — Payot vorbește despre studenți, dar tot aceea stă și despre alții, — studentul nu poate câștiga din parte-le decât o purtare desghetată și acest lustru de distincțiune, care e singurul folos ce-l poate trage. Ceeace se chiamă »lume« mai ales în provincie, nu-i o societate menită să oțelească inteligența, nici caracterul; în ea morala e de-o inferioritate întristătoare și de o fătăruicie fără margini, banul legitimează totul; singura religiune, e adorația slugarnică a bogăției: un tinăr nu primește aici câtuș de puțin o lecție mai presus de nivelul mijlociu, foarte pogorît, al conștiințelor; de bună seamă nu primește pe lângă asta nici o lecție de cumpătare. Pe lângă aceasta nici nu învață să stimeze superioritatea inteligenței, nici a caracterului. Oamenii de lume, din cauza lipsei de orice cultură temeinică sunt strâns legați de prejudecățile domnitoare. Prostia fiind molipsitoare, dacă un tinăr e 'n legături cu acest fel de oameni, nu va trece mult și va vedea cum ideile lui cele mai scumpe se spulberă și ceace e mai grozav, va ajunge să-și bată joc de generoasa lui indignare de altădată în contra unei stări sociale defectuoase și de setea lui de dreptate și de sacrificiu. Lumea-l va face în curând după tipicul ei, indiferent la tot ce nu e grije de carieră. Cf. Payot. o. c. p. 192—3. — Sapienți sat!

„Nu ne-am înșelat!“ — replică el celor ce-s atât de „cuminți“ în ochii proprii, cât să țină pe creștini drept un neam de proști, de rătăciți. — „Și chiar dac'ar fi rătăcire, — după cum dați voi cu socoteala, — să se zică că există un suflet nemuritor, că trebuie să dea omul seamă după moarte despre faptele sale, că virtutea își va lua plata sa la înviere și că există un Dumnezeu judecător, — noi numai bucură ne putem de-o rătăcire prin care am învățat să trăim corect“ (41—42).

Vorba lui Socrate în gura unui creștin! Cu acea deosebire totuși, că înțeleptul elin n'a avut fericirea de a vorbi răzimat pe temelia sigură a descoperirii dumnezeiești și întărit în credința sa de pildele strigătoare a vieții creștine. Pe când sf. Apolloniu da. El e încântat de splendoarea virtuților ce le vede între ai săi și e mândru de aceasta. Și nici nu zăbovește să pună înaintea ochilor tuturor tabloul răpitor ce-l poartă în suflet.

»Invățăceii Cuvântului ce a fost la noi, zice mucenicul, — zilnic mor desfătărilor, pedepsându-și poftele rele prin înfrânare, fiindcă voiesc să trăiască după poruncile dumnezeiești; și crede-ne Perennius cu siguranță, că nu mintim; nu se află doar' în noi nici o părțicea de voluptate, care să nu fie îmblânzită, ba mai mult: chiar și privirea, orice privire urtă, o alungăm dela ochi (ex oculis blandis), pentru ca inima noastră să rămână nepătată“. Apoi adaugă cu satisfacție: „Pe lângă o astfel de viață, proconsule, nu ni-se pare a fi ceva molest să murim pentru Dumnezeuul cel adevărat“ (26—27).

Să nu creadă însă nime, că creștinii se prefac când vorbesc ca ei mai înainte, de fapt însă iubesc moartea, fiindcă li-s'ar fi urit de viață. Din contră: ei chiar și moartea numai de dorul vieții o iubesc. Bucuros trăiesc Perennius — se explică sfântul, — dar nici de moarte nu mă tem; tocmai pentru că mi-e dragă viața; bag' seama: viața veșnică, nemurirea sufletului care și-a petrecut bine zilele în această viață“ (30).

Nimic mai firesc acum decât mărturisirea sinceră a lui Perennius: Nescio, quid dicas, neque intelligo... El zice cu oarecare mândrie; noi îl ascultăm, cași eroul ce-i stă înainte, cu milă și părere de rău (31. 32).

După toate acestea ce mai poate nădăjdui lumea dela creștinul nesînduplecat nici prin lingușiri, nici prin înfricări ¹⁾, nici prin zeflemele? Iar dacă nu-s semne de izbândă, la ce să mai amâne cu îndepărtarea lui din ochii ei?

Definitum est: vrednic este morții! — Ca să învie vieții, — întregim noi propoziția.

Sf. Apolloniu știe și el prea bine ce-o să fie capătul, dar înainte de a i-se spune osînda le dă tuturor să înțeleagă, că dînsul nu vede în ea ceva dejositor, fiindcă dimpotrivă: nu poate să o privească altcum decât ca singura plată de care s'au împărtășit și se pot împărtăși dreptii de cătră lume. Gîndul îi zboară la Socrate, la profeți, la Regele mucenicilor și aminteste zisa plină de amărăciune, și plină de adevăr a lui Plato: „Dreptul va fi bătut, chinuit, legat; o să fie lipsit de ochi și după ce a suferit toate relele, o să ajungă în furci“ (38—41).

Întreb din nou: ce mai poate aștepta lumea dela unul care simțeste și gîndește în felul acesta?

Nimic. Prin urmare: moarte lui! Altă soluție și-așa nu-i când e vorba de „rătăciți“ incorigibili și primejdioși de felul acestuia.

Dar atunci ce mai stai la îndoială Perennius? Ți-e frică doară ție de moartea ce lui i-se pare, pe cât de firească și neîncunjurată, — pe atît de prietinoasă? ²⁾.

Sigur e ceva la mijloc. Vrea să mai facă o încercare; iată ce e. Nu-l lasă inima să osîndească un astfel de bărbat.

„Credeam, Apollo, că mai la urmă te vei lăsa de gîndurile tale...“

„Și eu nădăjduiam, proconsule, că vorbele de bine ce le-ai auzit o să-ți fie de folos, și că ochii tăi sufletești o să se lumineze prin cuvîntul meu de apărare...“ (43—44).

¹⁾ La declarația judecătorului că așa s'a hotărît în senat, să nu mai fie creștini, el răspunde: »At vinci non potest decretum dei decreto humano, quo magis enim ii, qui ei confidunt, iniuste interficiuntur indemnati, qui nihil faciunt mali, eo magis numerus a deo augetur« Cf. 23—24.

²⁾ »Verum cognoscere te volo Perennius, et in reges et in senatores eosque, qui multum habent potestatis, et in divites et in pauperes, et in liberos et in servos, et in magnos et in parvos, et in doctos et in indoctos, unam in omnes mortem statuisset deum iudiciumque post mortem fore de omnibus hominibus« (25). Și iarăși: »...molestum non putamus mori propter verum deum« (27).

Nădăjduiam! Aşa de trist, aşa de lugubru oarecum sună aici acest cuvânt. Simţim din el toată durerea unui suflet mare, luminat şi tare, care trebuie să vadă cum trupul cu simţemintele lui inferioare orbeşte, buimăceşte paralisează pe atâţia oameni. — Perennius e unul dintre cei mulţi, — şi nu-l lasă să se desfăteze în frumseţea fermecătoare a Idealelor, nici să se încălzească, să se întărească şi să trăiască în şi prin puterea acelor. E 'nzădar, viteze: sunt puţini eroii! Piticii-s cu droaia şi-s stăpânii lumii. N'aşteptă să facă ce nu le dă firea.

„Aşi vrea să te slobozesc — zice Perennius — cătră mucenie, — numai cât decretul lui Commodus nu-mi îngăduie...” (45). — Pilat încă ar fi vrut să sloboadă pe Mântuitorul, — numai cât nu i-a îngăduit aşa ceva frica de disgraţia Cesarului.

Palinodiam cano... Ştiţi ce urmează: Video meliora, proboque...

„Şi a poruncit să i-se taie capul cu sabia“, cetim în Actele armenice ale sfântului, carele nu peste mult „sobria mente animoque prompto“ (47), — după ce aduce mulţămite Treimei preasfinte, că l-a invrednicit s'o sfârşească ca atâţia alţii dintre aleşii Domnului ¹⁾ — o să-şi plece capul sub barda calăului. Pământul n'a fost vrednic să aibă aşa comoară; împodobească deci ceriul, căci e deschis deja. Acolo îl aşteaptă tot fraţi ieşiţi din luptă, ca el biruitor; şi o veşnicie 'ntreagă de plină fericire, unde nu vor mai fi lacrimi, nici moarte n'a mai fi. ²⁾

¹⁾ »Gratias ago deo meo, Perennius proconsul, cum omnibus, quicunque confitentur deum omnipotentem et unigenitum eius filium Iesum Christum et sanctum spiritum, etiam pro iusta sententia tua mihi salutari.« (46). Pe cum vedem în inima mucenicului nu se află nici urmă de mânie ori indignare contra pârîtorului ori a judecătorului său, cu toate că ştie ce nedreptate i-se face din partea acestuia şi cu ce nerecunoştinţă îi este plătită bunătatea din partea celui alt. Pricina e uşor de ghicit: sf. Apoloniu e un erou creştin. Iar porunca cea mai mare a creştinilor e iubirea de aproapei după cea alui Dumnezeu. Aceasta a ştiut-o, — şi a urmat-o şi el. Dovadă despre cea din urmă ne este viaţa sa, mai bine zis: moartea sa; cea dintâi o ştim din mărturisirea proprie. (Servator noster Iesus Christus): »Docuit iram dimittere, cupiditati moderari voluptates domare, tristitiam amputare, communitantes fieri, amicitiam augere, ostentationem deponere, ad vindictam offendentium non convertere, mortem ex iurisdictione inlatam contemnere, iniuriam non facientes, sed accipientes, praeterea legi ab eo latae oboedire, regem honorare...« (37). Aşa a ştiut mucenicul să priceapă şi să urmeze învăţătura Măestrului său.

²⁾ Apoc. 21, 4.

Vrednic este! Vrednic este!

În lumea antică s'a vorbit, creștinii au arătat ce înseamnă a fi: *Hostium victor et sui*. În cele de mai sus ne-am apropiat și noi de unul dintre aceștia. Mărire lui Dumnezeu celui ce s'a plecat la om tinzându-i mână de ajutor și laudă eroului ce s'a ținut cu inimă tare de mâna ajutătoare. Repet: Laudă lui, căci: Vrednic este!

P. GREGORIE D. NEDA.

Temeiurile mișcării noastre.

— Necesitatea criticei. —

Te vei miră, iubite cetitorule, de titlul articolului de față care-ți va evocă în memorie un articol recent apărut în aceste coloane, semnat de Senior, „Temeiurile nădejzii noastre“, scris cu nobila tendință de-a „îmbărbăta“ pe lucrătorii „prezenți“ în via Domnului, de-a „clarifică“ situații „necunoscute de toți, ori privite rău în un moment, când stăpânește în inima omului pusilanimitatea, ori mânia ori egoismul dur“.

Foarte bine! Suntem împăcați toți fără deosebire cu tendința autorului, nu însă cu materialul său de argumentație.

Și iată pentruce!

Nime, nici chiar „confratele“ părintelui Senior dela exercițiile spirituale „care vorbiă cu o adâncă durere și serioasă îngrijire“ de viitorul bisericii noastre nu cred să fie bărfit instituțiunile culturale din Lugoj, ori cele din Gherla datorite marelui episcop Vasile, și cu atât mai puțin faptele umanitare ale lui I. M. Moldovanu, Dr. Teodor Mihali (pe care pâr. Senior l-a uitat din catalogul mecenajilor noștri), Dr. Teodor David, George Pop de Băsești, Simeon P. Mateiu ș. a. Nici nu cred să fie cineva așa de cinic să tăgăduască tot și să nu recunoască nimic bun în biserica noastră. Un adevăr bine de însemnat acesta, ca să nu ne luptăm cu fanteame ori, ceea ce ar fi și mai ridicol, cu mori de vânt!

Dacă tocmai vrea părintele Senior să înăbușe glasurile stridente dela convenirile preoțești, cari prin criticele lor reduc „aproape totdeauna însuflețirea, împuținând pofta de muncă și sporind tânguiriile cari nu duc la nici un bine“, glăsuească — dacă poate — cam în felul următor: „Băieți, nu fiți îngrijorați! Toate merg bine! Avem bărbați providențiali în toate posturile noastre publice! Zi și noapte priveghiază și se roagă pentru

prosperarea instituțiilor existente, ba se istovesc jertfind din greu pentru crearea instituțiilor noue, reclamate de spiritul timpului. Specificând, Vă pot declara că presa noastră nu numai că e pe acelaș piedestal cu a compatrioților noștri, ci în unele privințe e chiar superioară și de model și străinătății. Provocări de-a plăti abonamentele nu vor mai apărea în coloanele publicațiilor noastre, iar restanțierii și trasele postale astăzi, când tot omul își știe datorința, sunt lucruri necunoscute. Azi mâne noi vom fi măestrii presei mondiale! Cărțile noastre populare se desfac în sute de mii, ba chiar milioane de exemplare, iar cele științifice, după specialități, le primesc miile ori chiar zecile de mii de membrii în schimbul cotizațiilor regulate, lunare sau anuale. — Tot așa și cu mișcarea catehetică. Nu numai că manualele noastre sunt elaborate toate după ultimele postulate ale științei și artei catehetice, fiind împodobite cu admirabile ilustrațiuni artistice, încât elevii și elevele nu știu cum să soarbă mai cu sete dintrânsele cuvântul lui Dumnezeu, ci au ajuns să servească de model și altora. Acum se traduc în toate limbile europene. Tot asemenea e cu lucrările noastre originale românești de teologie speculativă, mistică, ascetică, practică ș. a. ele formează hrana principală a spiritului omenesc. Ca la noi nu-i la nime! — Fiind așa de bine organizați în lăuntru, fi-rește că nu mai poate fi vorba să ne amenințe nici o primejdie mare dinafară. Contele Apponyi, capacitat de noi, a înțeles nedreptatea ordinațiilor sale, a scos preparandiile de sub regimul excepțional; școli — avem toate garanțiile — mai mult nu se vor închide, nici dascăli pe nedreptul nu vor fi trimiși în penzie; autonomia catolică încă se va face cum noi o dorim, deoarece în comitetul, care va elabora statutele autonomiei, noi formăm majoritatea. Și nu numai preparandiile, dar și celelalte școli ne sunt perfect asigurate, având fonduri așa de mari, încât ne putem salariza, după plac și după recerințele economice, toți dascălii și profesorii noștri, ba ne putem permite luxul să deschidem în curând și vre-o universitate românească...

Dar nu mai continuăm. Așa să glăsuească, repet, dacă poate, părintele Senior și atunci la convenirile preoțești nime nu va mai zice nici căr nici măr. Așa „temeiuri“ să pună „nădejdi“ noastre a tuturor, și atunci îl asigur că nime nu va mai cheltul un picur de cerneală pentru cererea de reforme

trebuincioase ori pentru intensificarea vieții noastre bisericești pe toate terenele publice.

Ba, eu unul, cunoscând firea în veci nemulțămîtă a omului aici pe pământ, sunt încredințat că chiar și în starea aceea ideală pe care, dacă ar putea-o vrăji în mod magic pâr. Senior, ar încetă, poate, pe un moment criticele, s'ar relua cu siguranță mai târziu. Critica cuminte doar nu descurajază, nu împușinează însuflețirea și pofta de muncă, nici nu e tânguire băbească. Din contră ea este o mare *necesitate sufletească*. În toate domeniile vieții publice (literatură, politică, artă știință) ea face mai mult decât conduce opinia publică; ea creiază și susține o atmosferă prielnică de discuții, de luptă, de idei, de stimulare la rodnicie. Ea pregătește și săvârșește opera cea mare a selecționii valorilor. Ea însuflețește pe luptători și le dă energia de a învinge. O societate căreia îi lipsește critica, se paralizează în mod fatal, cade în somnolență și inerție. Și cred că nu aceasta o dorește părintele Senior. Critica adevărată e doar ceea ce face să fiarbă, să clocotească, să circuleze și să pună în lucrare toate energiile vitale. Scopul comun ne este doar ca să nu rămână nici un talant îngropat. De aceea, eu cred că face foarte bine când, constatând binele și frumosul, arată că încă tot n'am ajuns la țintă, căci se poate, este ceva și mai bun și mai frumos! Nu înzădar se rugă așa lui Dumnezeu unul din cei mai energici luptători germani:

„Dușmani trimite-mi dintre cari nu iartă:

Puterile în luptă se deșteaptă!

. și încă una:

Avânt în zări de aur minții mele,

Și să-mi anini cununa,

Cununa 'ntreagă, cât mai sus în stele“.

IOAN GEORGESCU.

Insemnări.

Motivarea proiectului de autonomie și biserica noastră. Cunoaștem în sfârșit și motivarea proiectului de autonomie al ministrului Apponyi. Este o lucrare de 19 pagini cvart mare, și se împarte în *motivarea generală* (11 pag.) și în *motivarea specială* (8 pag.) a proiectului. În partea primă ni-se lămurește

conceptul autonomiei bisericești cu deosebită considerare la dezvoltarea particulară a dreptului ungar, se expune apoi pe larg și cu multe amănunte starea de drept a bisericii catolice din Ungaria, pentru ca la urmă să se arete pentrucă și în ce chip voiește proiectul de lege să rezolve această problemă trăgănată, din deosebite cauze, de 70 ani. În partea a doua se motivează § de § dispozițiile proiectului, dându-ni-se în legătură cu § 3 pe aproape 4 pagini o largă orientare asupra dezvoltării autonomiei particulare a statului catolic ardelean, care după credința ministrului, va putea servi — mai cu seamă în ce privește școlile medii —, ca normă vrednică de imitat și autonomiei regnicolare.

Despre biserica noastră încă se face pomenire în cadrele motivării și anume în două locuri. În partea generală se vorbește de ea în legătură cu lucrările celui de al doilea congres autonom (11 Noembrie 1897—10 Martie 1902), a cărui statut organic pe cum și proiectul de răspuns al ministrului de culte se înaintase în cursul anului 1913 spre aprobare Majestății Sale. „Tot acolo s'a prezentat, zice motivarea, și memoriul separat al arhierilor provinciei mitropolitane gr.-cat. de Blaj în cauza autonomiei, pe care Majestatea Sa prin decisul său preînalt de 21 Iunie 1903 l-a trimis, împreună cu proiectul de răspuns al ministrului, spre opinie corului episcopesc”. Se mai pomenește apoi biserica noastră în legătură cu § 3 la motivarea specială. Aici se spun următoarele: „Că statul catolic ardelean se va organiza definitiv, în cadrele legii ce se va aduce, într'un chip întru toate congruent cu organismul comun, ori după ceva modalitate, justificată prin dezvoltarea sa istorică particulară, eventual diferită? este o chestiune de amănunt care cade afară de cercul de afaceri al legislațiunii și este de a-se rezervă adunării de constituire; pe cum și chestiunea aceea, că provincia mitropolitană gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș în ce chip să se așeze în cadrele autonomiei regnicolare pe temeiul raporturilor sale speciale (különleges viszonyai alapján minő módon illeszkedjék bele az országos autonómia kereteibe)?”

Atâta are despre biserica noastră motivarea proiectului de autonomie și nici un cuvânt mai mult. Atâta ajunge însă pentru a ne face să înțelegem, că proiectul de autonomie al ministrului Apponyi de fapt intenționează și încorporarea bisericii noastre în cadrele autonomiei catolice regnicolare. De acum atitudinea noastră față de această problemă atât de vi-

tală a bisericii noastre se indică dela sine și este, că trebuie să luptăm cu toate armele legale ca proiectul să nu se voteze fără a se cuprinde în el și dispoziții speciale pentru *autonomia separată a bisericii noastre*. Iar dacă proiectul totuș s'ar vota fără atari îndreptări, ni-se impune ca sub scutul legii votate și pe temeiul enunțierii principiare ce ea va cuprinde să ne apărăm din toate puterile neatârnată și autonomia ei de până acum, de care cu nici un preț nu-i iertat să ne poată lipsi putere omenească.

Provincia noastră bisericească — deși văduvită chiar în aceste vremuri, când mai mare lipsă am avea de un cap luminat și plin de energie — suntem adânc convinși, că va ști totuș să-și păzească nevătămată moștenirea primită dela părinți. Și „cu noi este Dumnezeu!“

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

La moartea mitropolitului nostru. Intâmplată la adânci bătrânețe, la vârstă de 77 de ani, când după vorba psalmistului vieța este mai mult „osteneală și durere“, moartea pâr. mitropolit Victor a fost totuș neașteptată și cu totul nedorită. Între împrejurările extraordinar de grele, în cari se găsește azi biserica noastră ca vine chiar ca o grozavă lovitură pentru toți, cari își dau seamă ce poate să însemne și pentru noi o schimbare la cârma bisericii, în aceste vremuri cu legi multe și atât de încălcite.

Sentimentul acesta a stăpânit în aceste zile pe toți fiii bisericii și neamului nostru. Intregă presa noastră, puțină câtă o avem, relevând în cuvinte bine simțite frumoasele calități de bun păstor al turmei sale române unite, îngroașă cadrul de jale al scrisului său tocmai în vederea nesigurăței provocate prin moartea lui, venită într'o vreme atât de nepotrivită. Acelaș lucru s'a desprins pentru noi și din impozantul *cortegiu funebru*, care a lăsat osemintele reci ale adormitului până la groapa lui săpată nu departe de mormântul lui Bunea. Preoți și mireni, cu toții, cari am vărsat câte o lacrimă sinceră pentru celce, a fost „cumuna capului nostru“, am priceput tot în acest înțeles și *panegiricul* cu înălțătoare accente de demnitate creștină și românească a pâr. canonic Suciu.

Cu adevărat tot ce-a încunjurat moartea celui ce 43 de ani a stat ca arhiereu în fruntea bisericii noastre, dela primul dangăt de clopot, care vestea Blajului încetarea lui din viață și până la ultimul bulgăr de țărână ce-a căzut pe sicriul lui de metal, dela prima vorbă șoptită în camera de dormit a mortului până la ultima deslegare a celui mai în vârstă arhiereu în viață, totul s'a petrecut în semnul celei mai desăvârșite dureri, inspirate cu deosebire prin grija zilei de mâine.

Dar precum trecătoare sunt toate, trecătoare a fost și această împrejurare, căci, deși conștii deplin de greutatea uriașe ce ne așteaptă, astăzi privim deja cu încredere în viitor, bineștiind, că atunci când e primejdia mai mare este Dumnezeu mai aproape decât ori când. Ne-a spus-o El și noi îi credem, pentru că știm cui am crezut! (ar.)

*

Alte două conferențe episcopoești. Prin nimic nu se învederează, poate, mai bine situația deosebit de grea a bisericii noastre decât prin faptul, că arhierii noștri tot mereu sunt necesitați să se adune pentru a se sfătui împreună asupra procedurii ce trebuie să urmeze în legătură cu evenimentele la ordinea zilei. Desele conferențe episcopoești sunt însă în aceeaș vreme și o dovadă foarte grăitoare, că arhierii noștri au cruță nici o ostenecală, când e vorbă de interesele vitale ale bisericii pe care o conduc.

1. După cele trei conferențe ținute în partea din urmă a anului trecut, cu prilejul înmormântării pâr. mitropolit *episcopii noștri* s'au sfătuit acum de nou aici la Blaj, în 25 Ianuarie c. Chestiile cari au format obiectul conferențelor trecute, neobținându-se încă privitor la ele remediile solicitate, au ajuns de nou pe tapet, adăugându-li-se de astădată și provocarea directă a primatului de-a lua măsurile pentru complinirea celor 23 locuri de reprezentanți ai bisericii noastre la congresul autonomic regnicolar, ce se va convoca foarte curând după votarea și aprobarea proiectului de lege al ministrului Apponyi. Punctul acesta din urmă — care, durere, ridică mai pe sus de orice îndoială, că proiectul ministrului Apponyi vrea să ne înghită și pe noi —, a fost proprie cauza adevărată a acestei conferențe.

Hotăririle luate în această conferență, că adevărat „să se persiste pe lângă atitudinea de până acum”, și în consecință „să se pretindă, conform drepturilor bine precizate atât în dreptul canonic cât și în dreptul public maghiar, *autonomia*

proprie și separată pe seama bisericii greco-catolice române, dupăcum le fixează comunicatul oficios, sunt foarte demne și cât se poate de mulțămitoare, având darul de-a desființa din sufletele noastre orice umbră de neîncredere în puterile de viață ale bisericii noastre. Cuvântul arhieresc, fixat în cele de mai sus, nu este doar un cuvânt numai al lor, ori și mai corect: nu este cuvântul lor, ci cuvântul întregului cler și a tuturor mirenilor provinciei noastre bisericești. Acum s'a spus prin rostul arhierilor, *el se va spune însă, dacă lipsa o va cere*, și prin rostul de tunet al miilor și sutelor de mii de credincioși ai bisericii noastre, cari cu nici un preț nu vor putea fi despărțiți de arhieriei, cari luptă pentru neatarnarea deplină a scumpei noastre biserici.

2. Tot în cauza autonomiei și probabil cu scopul de-a obține acolo invoirea arhierilor noștri în cauza complinirii locurilor rezervate bisericii noastre în congresul autonom regnicolar, au ținut o conferență la Budapesta și *episcopii catolici maghiari*, în 9 Ianuarie c. La această conferență fixată pe a treia zi a sărbătorilor noastre de Crăciun arhieriei noștri nu s'au prezentat, zădărniciind astfel probabil orice hotărîre meritorică, dupăce conferența aceasta nu a dat publicității nici un comunicat. De aceea nici nu ne putem ocupa mai în merit de această conferență, atât de remarcabilă pentru noi prin faptul, că episcopii noștri au arătat cu acest prilej primatului din Strigon, că pe cum biserica noastră nu este supusă puterii lui primatiale, întocmai așa nu sunt nici ei datori să participe la conferențele episcopoești convocate de dânsul. Am ținut totuș s'o încreștăm pentru importanța deosebită a acestui fapt. (ar.)

*

Mișcarea din capitlul mitropolitan Pentru importanța deosebită ce revine în urma morții arhierelui capitlului catedral, credem că e bine să încreștăm schimbările ce s'au făcut în timpul din urmă în oficiile purtate de singuraticii ei membri.

Încă înainte de moartea pâr. mitropolit, slujba de *inspector școlar arhidieceșan* a trecut, din cauza de boală, dela pâr. A. Uilăcan la directorul gimnazial *Dr. A. Chețianu*. Revizorul admin. centrale capitulare *Dr. Vasile Suci* a fost ales în 25 Ianuarie de *vicar capitular*, intrând în locul lui pâr. *Dr. A. Nicolescu*, fostul vicar general. Domeniul mitropolitan a trecut pe tot timpul sedisvacanței sub administrația centrală capitulară, iar de econom al domeniului a fost ales pâr. *Iosif Hossu*.

De încheiere mai amintim, că pâr. Dr. V. Szmigelski a încetat în chip firesc de a mai fi vicar general arhiepiscopesc. Celelalte slujbe au rămas neschimbate. (r.)

Cărți și reviste.

A. Melin, Cărțile războiului. Nr. 1, *Plugul Domnului.* Blaj 1917. Prețul 16 fileri; Nr. 2, *Din războiu. Versuri și cântece.* Blaj 1918. Prețul 50 fileri.

Intre ceice au arătat dela începutul războiului, cât de rău stăm în privința literaturii populare, mai cu seamă religioasă, a fost și tinărul scriitor *A. Lupeanu* (Melin). Numai cât Dsa nu s'a oprit la constatări, și recriminari, ci s'a pus pe lucru. O dovadă mai mult că critica adevărată nu reduce insuflecirea și nu împuținează pofta de lucru, din contră o sporește și potențează. Întăiu doar trebuie să-ți fixezi cadrele, între care te poți mișcă, apoi să te miști. Așa a făcut dl Lupeanu.

Ca să lumineze poporul nostru asupra nenorocirii celei mari a războiului a scris în Nr. 1 al »Cărților războiului« cuvinte foarte potrivite pentru zilele de acum, sub titlul »Plugul Domnului«. O splendidă predică populară despre rostul războiului. Asemănări frumoase, luate din viața dela țară, ziceri scurte și sentențioase, pline uneori de o sevă cu adevărat Carlyle-ană, jocuri de cuvinte drăguțe, ca în toate lucrările acestui scriitor. Nu cităm, căci nu ni-e scopul să scriem studiu amănunțit, ci numai să încreștăm după cuviință »Cărțile războiului«.

Tot așa e și Nr. 2 »Din războiu. Versuri și cântece«. O culegere absolut superioară, ca metod și conținut, tuturor culegerilor de versuri populare apărute sub durata războiului (înțeleg cea tipărită de P. Bărițiu la Cluj, apoi cele două broșuri de Dr. D. Cioioca la Caransebeș, și cu atât mai vârtos cele dela Gheria ori dela Comăuș). Aceasta nu numai fiindcă broșura dlui Lupeanu e împodobită cu o copertă artistică foarte frumoasă lucrată de talentatul nostru pictor *Flavin C. Domșa*, ci și fiindcă versurile și cântecele de aici sunt împărțite și grupate cu gust și pricepere. Aici nu te năpădește un puvoiu de versuri, și mai bune și mai rele, ca în alte colecții, la cari nu mai știi ce a fost la începutul ori la mijlocul chilometricului vers, ci prin titluri potrivite versul lung e desfăcut în părți mai mici, așa încât ușor poți face o ochire ori o reprivire asupra cânticelei întregi. De altfel broșura este oglinda adevărată a sufletului popular în cursul războiului de până acum. Afi aci descrisă pe scurt, dar frumos, mobilizarea din vara 1914, apoi luptele din Sârbia, Galiția, Rusia, mai apoi Italia (munții Tirolului zice broșura) și încheie cu o mișcătoare rugăciune de pace. Versurile se caracterizează pe lângă frumseța formei și prin o sănătoasă filozofie populară. De aici pot vedea și stăpânitorii noștri, ce suflet drept, loial și cinstit e soldatul român. Broșura ne face cinste în toate privințele.

Și mă gândesc acum, ce foaie minunată ar ști redacta dl Lupeanu pentru poporul nostru dela sate, dacă ar avea mijloacele materiale de lipsă! Cunoșcându-i gustul și priceperea și-ar

Cărți și reviste.

A. Melin, Cărțile războiului. Nr. 1, *Plugul Domnului.* Blaj 1917. Prețul 16 fileri; Nr. 2, *Din războiu. Versuri și cântece.* Blaj 1918. Prețul 50 fileri.

Intre ceice au arătat dela începutul războiului, cât de rău stăm în privința literaturii populare, mai cu seamă religioasă, a fost și tinărul scriitor *A. Lupeanu* (Melin). Numai cât Dsa nu s'a oprit la constatări și recriminări, ci s'a pus pe lucru. O dovadă mai mult că critica adevărată nu reduce insuficiența și nu împuținează pofta de lucru, din contră o sporește și potențează. Întăiu doar trebuie să-ți fixezi cadrele, între care te poți mișca, apoi să te miști. Așa a făcut dl *Lupeanu*.

Ca să lumineze poporul nostru asupra nenorocirii celei mari a războiului a scris în Nr. 1 al »Cărților războiului« cuvinte foarte potrivite pentru zilele de acum, sub titlul »Plugul Domnului«. O splendidă predică populară despre rostul războiului. Asemănări frumoase, luate din viața dela țară, ziceri scurte și sentențioase, pline uneori de o sevă cu adevărat Carlyle-ana, jocuri de cuvinte drăguțe, ca în toate lucrările acestui scriitor. Nu cităm, căci nu ni-e scopul să scriem studiu amănunțit, ci numai să încreștăm după cuviință »Cărțile războiului«.

Tot așa e și Nr. 2 »Din războiu. Versuri și cântece«. O culegere absolut superioară, ca metod și conținut, tuturor culegerilor de versuri populare apărute sub durata războiului (înțeleg cea tipărită de P. Bărișiu la Cluj, apoi cele două broșuri de Dr. P. Cioloca la Caransebeș, și cu atât mai vârtos cele dela Gherla ori dela Comăuș). Aceasta nu numai fiindcă broșura dlui *Lupeanu* e împodobită cu o copertă artistică foarte frumoasă lucrată de talentatul nostru pictor *Flavin C. Domșa*, ci și fiindcă versurile și cântecele de aici sunt împărțite și grupate cu gust și pricepere. Aici nu te năpădește un puvoiu de versuri, și mai bune și mai rele, ca în alte colecții, la cari nu mai știi ce a fost la începutul ori la mijlocul chilometricului vers, ci prin titluri potrivite versul lung e desfăcut în părți mai mici, așa încât ușor poți face o ochire ori o reprivire asupra cânticelei întregi. De altfel broșura este oglinda adevărată a sufletului popular în cursul războiului de până acum. Afi aci descrisă pe scurt, dar frumos, mobilizarea din vara 1914, apoi luptele din Sârbia, Galiția, Rusia, mai apoi Italia (munții Tirolului zice broșura) și încheie cu o mișcătoare rugăciune de pace. Versurile se caracterizează pe lângă frumseța formei și prin o sănătoasă filozofie populară. De aici pot vedea și stăpânitorii noștri, ce suflet drept, loial și cinstit e soldatul român. Broșura ne face cinste în toate privințele.

Și mă gândesc acum, ce foaie minunată ar ști redacta dl *Lupeanu* pentru poporul nostru dela sate, dacă ar avea mijloacele materiale de lipsă! Cunoșcându-i gustul și priceperea și-ar

aloge, cred, și colaboratorii mai bine ca alții; n'ar primi în coloanele sale tot felul de bazaconii. Și până ce va ajunge însă să poată întemeia o foaie pentru popor cum se cade, tot cititorul și omul de bine e dator să-i dea sprijinul, lășind în cercuri cât mai largi »Cărțile războiului«, care pe lângă aceea că sunt bune, sunt și ieftine. (ig.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Tuturor celorce ne-au trimis proteste în cauza autonomiei. Foarte bine! Așd înțelegem și noi o luptă cu sorții de izbândă, dacă ostașii de rând, credincioșii noștri de pretotindeni, în frunte cu preoții lor, dau tot ajutorul posibil arhierieilor chieșași să conducă lupta. Pilda Dvoastră va trebui imitată din partea tuturor, pe cuu sperăm că se va și face în timpul cel mai scurt și atunci nu se poate, ca biserica noastră să nu iasă biruitoare din lupta sa dreaptă pentru existență.

»Unirea« Blaj. Impărtașiți. Vă rugăm. »protopopului« Dvoastră cu articolul său »din afară«, că a copiat prea fidel ideile din lăuntru »mănușei« Dvoastră de acuma-s patru ani, decât să-i putem crede. că de fapt ar fi încă — cum bine știți: numai din necesitate! — profesori la seminarul nostru, că organul lor e vechiu, și că dâșii aveau un nume de scriitor de pe când noi eram încă pe băncile școlii, sunt tot lucruri cari n'au darul de-a putea salva reputația unui organ de publicitate și pe deasupra sunt un clișeu prea tocit din cale afară decât să mai poată impresiona pe cineva. Nu, Dlor! O problemă ca aceea a presei noastre bisericești și o chestiune de viață a bisericii noastre cum e aceea a unui organ politic al ei, nu se pot rezolvi cu răspunsuri »protopopești« fabricate în redacție ori cu scrisori de aderențe idem, ci cu totul pe alte căi. »Unirea« renăscută — cum parecă e pe cale s'ajungă (ne gândim la noul membru intern de redacție!), va trăi — și ajute-i Dumnezeu să trăiască —, dar fără aceasta, cu toată vrâsta ei înaintată, ori poate tocmai de aceea, va trebui să facă loc unui organ, a cărui existență să răzime pe alte temeuri. Satul într'adevăr arde, cum bine șice »protopopul« Dvoastră, dar tocmai faptul acesta trebuie să ne îndemne pe toți la o renaștere a presei noastre bisericești, care singură — e convingerea noastră cea mai intimă — ne va putea face serviciile unei bune reuniuni de pompieri. Numai cât la asta nu se ajunge prin aceea, că asemenea unor babe ne vom pieptăna împrumutat barba stufoasă a propriului orgoliu, ci singur așa, că vom desvâli creștinește scăderile, că vom cercă pe toate căile să vindecăm ranele, având țărișă să recurgem, când lipsa o cere, chiar și la operații mai dureroase. Și dacă cineva în aceste nizuințe de îndreptare și vindecare totuș nu vede decât »certuri și rivalități«, dovedește că este însuș o babă, căreia i-a slăbit vederea. În loc »să se măhnească și să se disguste« în publicitate, unul ca acesta ar face mai bine, să se închidă în camera sa bătrânească, dăpănând acolo în taină firul filozofărilor sale postume. La stingerea focului din sat și așa nimic nu poate s'ajute; alții au chieșarea s'o facă! Dr. Alexandru Rusu.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Tipic Bisericesc

de

Dr. Victor Băjor, Aron Papiu și Ștefan Roșianu

O carte de cel mai mare folos pentru oricare preot de legea răsăriteană, prin care se promovează nespus de mult unitatea cultului public dumnezeesc.

Se vinde cu 5 cor. și se poate avea dela l'brăria seminarială din Blaj.

MAI NOU:

Copiii în războiu

— Schițe din zilele de acum —

de

Al. Ciura, A. Melin și Toma Cocîșiu.

O mică broșură de 39 pagini, care ocupându-se de fragedele odrazle ale neamului nostru, lovite atât de crunt de urgia războiului, va putea face foarte mult bine. — *Se vinde cu prețul de 50 fil.*

A apărut:

Teologia morală

Volumul I.

de

Dr. Alexandru Nicolescu,
canonic mitropolitan.

Lucrarea această, care cuprinde etica generală și o parte (despre virtuțile teologice) a eticii creștine speciale, umple o lacună de mult simțită a literaturii noastre teologice. Deși e lucrată ca manual pentru seminariile noastre teologice, cartea pâr. Dr. Nicolescu va putea face cele mai bune servicii și preoțimii noastre din cura animarum, fiindcă în cele peste 500 de pagini chestiile se ating destul de pe larg și cu un aparat științific ce stă la înălțimea vremilor de astăzi. — Mult poate folosi și intelectualilor noștri mireni, cari doresc o aprofundare a vieții lor religioase morale. □

Se poate avea dela Librăria seminarială din Blaj pentru prețul de 10'50 C.